
Kristova žrtva na križu i na našim oltarima

Marijan Steiner, Zagreb

UDK: 232.963+265.33

Izlaganje na znanstvenom skupu

Sažetak

Članak obrađuje odnos i povezanost Kristove smrti (žrtve) na križu s Posljednjom večerom kao njezinom obrednom anticipacijom te s euharistijskim slavljem koje je sakramentalno ponazočenje kalvarijske žrtve. Polazi se od općenitog pojma žrtve, ističući da postoji neka povezanost između toga pojma u povijesti religija, židovske vjere i kršćanstva. Čitav Isusov život valja razumjeti kao put prema smrti na križu, koja je jedinstvena otkupiteljska žrtva za čoujećanstvo. Riječi s Posljednje večere “ovo je moje tijelo koje se za vas predaje” i “ovo je moja krv koja se za vas prolijeva”, Isus koristi u žrtvenom smislu. Tako je njegova Posljednja večera s učenicima prethodno obredno izvršenje krvne žrtve na križu. Posljednja večera dugo je očekivan čas, u kojem će Isus dati nalog: “Ovo činite meni na spomen.” Nakon toga samo slijedi provedba onoga što taj čas znači: smrt. Na Posljednjoj se večeri zauvijek stapaju predodžbe o žrtvi i gozbi. Ta se povezanost tijekom povijesti razvijala, dok napokon predodžba žrtve nije ušla u predodžbu same gozbe. U biti je Isusove žrtve “za nas” to da je On naša hrana. Dati se Ocu i dati se nama – za njega je jedna te ista stvarnost.

Ključne riječi: žrtva, Isusova žrtva, otkupljenje, Posljednja večera, euharistijska žrtva, euharistijska gozba, žrtva Crkve.

UVOD

U teologiji se puno pisalo o odnosu Kristove žrtve na križu i euharistijske žrtve. Euharistija kao gozba uvijek je bila neupitna i jasna. No o žrtvenom karakteru euharistije rasprave su se napose razvile od reformacije naovamo. Kad su Luther i njegovi sljedbenici zaniijekali misu kao žrtvu, Tridentiski sabor

i kasnija katolička teologija stali su u njezinu obranu i donosili tumačenja. U ovom se članku želi o toj temi progovoriti u bitnim crtama: polazi se od pojma žrtve općenito, zatim o Isusovoj žrtvi na križu, žrtvenim oznakama Posljednje večere, o euharistijskoj gozbi kao žrtvi, o Crkvi koja se s Kristom prinosi Ocu, o kozmičkom značenju misne žrtve. Na početku možemo reći zajedno sa J. Ratzingerom da “konstitutivni princip žrtve nije uništenje, nego ljubav. I jedino ako ljubav provaljuje, otvara, raspinja, raskida, onda i to pripada žrtvi”.¹

1. ISUSOVA SMRT NA KRIŽU KAO ŽRTVA

1.1. *Općenito o žrtvi*

U poznatoj studiji (monografiji) *Mnoge mise i jedna žrtva* Karl Rahner se u jednom odsjeku s podnaslovom “Žrtva na križu” slaže s onim teolozima koji kažu kako je metodički krivo ili u najmanju ruku “nedovoljno” “u razmatranju žrtve u kršćanstvu polaziti od pojma žrtve u Starom zavjetu ili u drugim religijama, a zatim ostvarenje takvog pojma zahtijevati u žrtvi na križu, odnosno slavljenju mise. Po njegovu mišljenju događaj smrti na križu i misa moraju se kao žrtva tumačiti iz sebe samih, pri čemu se modificira opći pojam (žrtva) kada se izriče o određenoj stvari (Kristova žrtva, misna žrtva).² Možemo se donekle složiti s Rahnerovim mišljenjem, no ipak treba istaknuti da postoji određena povezanost između pojma žrtve u povijesti religija, židovske vjere i kršćanstva. U svoj svojoj novosti kršćanstvo ima neku vezu s onim što mu prethodi. Zakonitost kontinuiteta i rasta s obzirom na religiozno postoji od početka čovječanstva pa sve do Krista, koji predstavlja središte povijesti. Stoga ćemo u ovom razlaganju poći od pojma žrtve općenito, a zatim preko one starozavjetne doći do jedinstvene Kristove žrtve na križu.

¹ Joseph Ratzinger, *Uvod u kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1972., 264.

² Usp. Karl Rahner, *Die vielen Messen und das eine Opfer* [Version 1966.], u: *Sämtliche Werke*, sv. 18, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 2003., 95.

Žrtva je središnji religiozni čin. Ustvrđimo li da je čovjek po svojoj naravi religiozan i da kao takav mora djelovati, proizlazi da je žrtva čin koji zahtijeva sama ljudska narav.³ Činjenica je da se strah pred uvrijeđenim božanstvom, potreba za zadovoljstvom i pomirbom pojavljuje u gotovo svim religijama. Osjećaj za pravdu, izjednačenje i naknadu duboko je i neiskorjenjivo usađen u čovjekovu svijest te je po svjedočanstvu psihologa i psihijataru to zadnji specifični ljudski osjećaj, koji se pojavljuje i kod luđaka. Ti specifični ljudski osjećaji na religioznom se području u odnosima s božanstvom posve naravno izražavaju u raznim načinima žrtvenih obreda. Sve bi to bilo dovoljno da pokušaje pomirenja s Bogom i zadovoljštine uzmemo ozbiljno i s poštovanjem te da im priznamo načelnu ispravnost i istinsku svrsishodnost. Čovječanstvo, naime, tako zadovoljava jednoj potrebi svoje razumne naravi i ispunjava zahtjev koji na ovaj ili onaj način ima izvor u tajni božanstva. Upitajmo se: Možemo li doista proglasiti beskorisnim, besmislenim i ispraznim lutanjem sve ono duboko i potresno što se u povijesti religija pojavljuje u katkada tako krvavim oblicima pomirbenih žrtava? To bi se moglo reći kad bismo žrtvu gledali samo predmetno, kao neko magijsko sredstvo kojim se Bog ublažuje i daje mu se zadovoljština, a da pritom čovjek koji prikazuje žrtvu i kojega žrtveni prinos zamjenjuje, ni najmanje subjektivno i duhovno ne sudjeluje. Čini se da smo kudikamo bliže istini ako s naše kršćanske strane reknemo: općenito je religiozni fenomen žrtve napipavanje i traženje kroz mrak onoga što će doći u Kristu. To je, doduše, blijeda sjena, ali i kao takva neka participacija na onoj stvarnosti koja će doći u Kristu.⁴

Sv. Augustin žrtvu je definirao na sljedeći način: *Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est sacrum*

³ Josph Röösl, *Das Opfer, eine Naturforderung*, u: Raymund Erni, Alois Gügler, Herbert Haag i dr., *Das Opfer der Kirche. Exegetische, dogmatische und pastoraltheologische Studien zum Verständnis der Messe*, Rex-Verlag, Luzern, 1954., 128s.

⁴ Usp. Ivan Kozelj, *Biti znači ljubiti. Članci i studije*, uredio Marijan Steiner, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2009., 341.

*signum est.*⁵ Težište je na vanjskom, osjetnom znaku, ukoliko je on izražaj određenog unutrašnjeg religioznog stava. Jasnije rečeno: “unutarnja” žrtva mora imati svoj izraz u “vanjskoj” žrtvi.

Svi naši pojmovi i sva spoznaja o Bogu ostaju analogni. Bog je ljubav. Ali ta ljubav ostaje za nas misterij. Bog nije ljubav kakvu poznajemo iz svoga ljudskog iskustva. Ona je u sebi isto tako i pravednost i svetost. Stavljani smo pred alternativu: odazvati se neizrecivom i tajanstvenom Božjem pozivu te ostati vjerni Ljubavi kroz sve životne kušnje do smrti ili se oglušiti i proigrati ponuđeni dar vječne Ljubavi. “Kad se u čudorednom zbivanju, koje čini pravi smisao, dostojanstvo i vrijednost ljudskog života ne bi radilo o tako ozbiljnoj i potresnoj alternativni, kad ne bi bilo na kocki vječno blaženstvo u Božjem zagrljaju ili strahovita praznina i pustoš izgnanstva iz Očeve kuće u carstvo tmine i užasa, zar bi krvava golgotska tragedija imala svoga smisla i opravdanja?”⁶ To nas vodi pred misterij trpljenja i boli općenito. Čini se da muka, raspeće i umiranje na križu ne bi tako snažno govorili našem srcu kad ne bi već “prethodno”, neovisno o bilo kakvoj objavi, u nama bila neka naravna dispozicija za uvjerenje kako muka, raspeće i umiranje nisu tek u nekoj slučajnoj, vanjskoj svezi s grijehom; radi se o stvarnoj, po sebi razumljivoj, unutrašnjoj svezi. Tako nam je zbog unutrašnje očevidnosti, koju nismo kadri pojmovno i silogistički iskazati, neposredno jasno i prihvatljivo da su Kristova agonija i Kalvarija u unutrašnjoj svezi s grijehom i da iz njega naravno izlaze.⁷

U klasičnim teološkim priručnicima govori se o raznim vrstama žrtve. Prema svrsi kojom se prikazuju, postoje poklonstvene, zahvalne, pomirbene i prozbene žrtve. No prinoseći neku žrtvu Bogu, pred njim stoji čitav čovjek, svjestan svoje grješnosti, sa svojim krivnjama i dugovanjima, potrebama i

⁵ *De civitate Dei*, 10,5 (CCSL 47,227): “Žrtva je, dakle, vidljivi sakrament nevidljive žrtve, to jest sveti znak.” [Hrvatski prijevod: Aurelije Augustin, *O državi Božjoj*, sv. 1, (knjige I–X), KS, Zagreb ²1995.]

⁶ Ivan Kozelj, *Biti znači ljubiti. Članci i studije*, 344 (usp. i ostalo 342–347).

⁷ Usp. *Isto*, 347.

težnjama. Stoga se vrste žrtava ne mogu jasno odijeliti jedna od druge, one se međusobno uključuju i prožimaju. Svaku žrtvu u nekoj mjeri gledamo i kao pomirbeni prinos i kao pokornički čin, skopčan s odricanjem, pa stoga i s nekom boli. U svakome žrtvenom prinosu kao da se krije obraćenje, želja da se udobrostivi uvrijeđeno božanstvo, da dadnemo zadovoljštinu za svoje propuste. Stoga posve naravno i tražimo u žrtvenom obredu crtu koja izražava taj pokornički duh i pomirbenu nakanu. U kalvarijskoj žrtvi taj osjetni izraz nalazimo u Kristovu trpljenju i umiranju na križu, što jednako bitno i konstitutivno ulazi u žrtvu (kao što u sakrament krštenja bitno i konstitutivno ulazi polijevanje ili uranjanje u vodu).⁸

1.2. Kristova žrtva na križu

Poznato je da “u Novom zavjetu prvotno sve počinje s uskrsnućem i od njega neodvojivom golgotskom tragedijom. Mnogo je jače naglašena tema križa s traženjem odricanja i žrtve negoli vedri optimizam koji izvire iz ideje utjelovljenja. Štoviše, i samo je utjelovljenje gledano kao prvi odlučan korak u misterij križa”.⁹ Čitav Isusov život valja razumjeti kao put prema smrti na križu. Svi prethodni događaji u njegovu životu pripadaju na neki način muci i smrti. Ljubav daje vrijednost i značenje svemu što Isus čini za nas: u utjelovljenju, rođenju, skrovitom i javnom životu, konačno, u smrti na križu. Svuda i uvijek on se savršeno daje za nas. Ima li, prema tome, sve u njegovu životu istu otkupiteljsku vrijednost? Iako u svakom svojem činu Isus kao čovjek savršeno, istim žarkim plamenom obuhvaća Oca i nas, njegova ljubav nije uvijek ista. I to ne samo zato što to nije ljubav čistoga duha, nego utjelovljena duha. Očeva Riječ živi i djeluje u određenoj ljudskoj naravi, ostavljajući netaknute biološke i psihološke zakone njezina razvoja. Rekli bismo da nas Očeva Riječ u djetinje doba ljubi kao što dijete može ljubiti, u mladenačko doba ljubi nas kao mladić. Kvaliteta i intenzitet te ljubavi drukčiji su u Isusovoj

⁸ Usp. *Isto*, 338.

⁹ *Isto*, 323.

zreloj dobi, u raznim zgodama njegova javnog života. Svi ti čini imaju u biti isti izvor, pojavljuju se u istoj organskoj cjelini, u istom jedinstvenom životnom kontekstu. Već od početka svi su oni kao prema vrhuncu upravljani prema križu.¹⁰ Većina će se teologa složiti s mišljenjem da se otkupljenje moglo ostvariti i bez trpljenja; da ono za naše opravdanje nije bilo bezuvjetno potrebno; da je svemoguća i milosrdna ljubav Božja to djelo mogla izvesti na bezbolan način. Svi će dopustiti da trpljenje, prolijevanje krvi, umiranje na križu samo u sebi i samo za sebe nema otkupiteljske snage i vrijednosti. Ne možemo u čovjekovu životu trpljenje, prolijevanje krvi, promatrati odijeljeno od osobe koja trpi. Tako nas i Isusove patnje otkupljuju i spašavaju ne ukoliko su patnje i prolijevanje krvi, nego ukoliko su Kristove patnje i Kristova krv; ukoliko se u njima izražava i u njima djeluje Kristova osobnost. U Isusovu trpljenju i smrti na križu na prvome mjestu stoji potpuno predanje i jedinstvena ljubav Sina prema Ocu i nama, u poslušnosti do smrti na križu. Veće ljubavi od ove ne može biti.

Pitamo se: Nije li možda konkretan način otkupljenja po patnji, prolijevanju krvi i umiranju na križu izabran upravo zato da bi Kristova ljubav zasvijetlila najvećim sjajem, rascvala se i opojnom ljepotom, pozvanima k svjetlu vjere postala potresnim i nedodirljivim svjedočanstvom? Tako snažno i uvjerljivo čovjeku može govoriti samo raspeta ljubav na križu, jer mi smo bića koja samo putem osjetnog i u osjetnome dohvaćamo nevidljivu stvarnost i duhovne vrjednote. Gledajući Raspetoga, jedva možemo zamisliti potresniju i uvjerljiviju Riječ objave, Riječ vječne Ljubavi.¹¹ Treba istaknuti da križ "nije pomirbeni čin koji bi čovječanstvo nudalo gnjevnome Bogu, nego izraz lude Božje ljubavi, koja se rasipa i ponizuje da bi spasila čovjeka".¹² Bog je iz ljudskih ruku "uzeo stvari namijenjene žrtvovanju. Na njihovo je mjesto stavio žrtvovanu osobnost, svoj vlastiti ja". A to što tekst Poslanice Hebrejima "ipak kaže da je Isus svojom *krvi* izvršio izmirenje (9,12), ne smijemo

¹⁰ Usp. *Isto*, 353.

¹¹ Usp. *Isto*, 309–310.

¹² Joseph Ratzinger, *Uvod u kršćanstvo*, 258.

shvatiti kao da je krv nekakav predmetni dar, neko pomirbeno sredstvo koje je moguće kvantitativno mjeriti. Naprotiv, 'krv' je konkretizacija jedne ljubavi za koju je kazano da doseže do vrhunca (Iv 13,1)".¹³

Isus je donio ponudu Božjega kraljevstva, a ona je bila otvorena za različita ostvarenja, ovisno o ljudskom prihvaćanju ili neprihvaćanju. Spasenje se, naime, ostvaruje između Božje ponude i ljudskog sudjelovanja. Nakon neprihvaćanja Božje ponude od strane ljudi, Bog svoje planove ne napušta, nego ih ostvaruje na drugi način, putem Isusova križa. Svega je toga Isus bio svjestan, jer nas je samo slobodnim prihvaćanjem križa i smrti mogao spasiti.¹⁴

1.3. Smrt kao žrtva

Sveti su Oci iz razdoblja patristike naglašavali ovisnost utjelovljenja Sina Božjega i njegove smrti na križu: inkarnacija se zbila radi otkupljenja na križu. Sv. Grgur Nisenski napisao je kako se Isusova "smrt nije dogodila zbog toga što je rođen, nego je naprotiv uzrok smrti bilo prihvaćanje stanja rođenja".¹⁵ Utjelovljenje odmah uključuje i križ. U prvoj kenozii (tj. prihvaćanju lika sluge) planirana je već i druga. Krist će, naime, umrijeti na križu iz poslušnosti Ocu, a njegova će smrt biti dublje poniženje od smrti drugih ljudi. Postati pak čovjekom za Logos je u stvarnom (iako skrivenom) smislu još veće poniženje od same smrti na križu. Sv. Ivan Zlatousti je rekao: "Ništa nije tako veliko kao što je Božja krv prolivena za nas; a i od posinaštva i drugih dobara veće je to što ni svoga Sina nije poštedio."¹⁶

Iz evanđelja saznajemo da je Isus "išao odvažno u smrt, ali je nije tražio, niti je bio samoubojica. Odan Očevoj volji, dopustio je da ga uhvate, sude, muče i ubiju... Isusova je

¹³ Isto, 262.

¹⁴ Usp. Alfred Schneider, *Kristologija*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2008., 76.

¹⁵ *Oratio catechetica magna*, 32 (PG 45, 80A).

¹⁶ *In Epistolam ad Ephesios I* (PG 62,14).

ličnost izvela neopisivo djelo solidarnosti s nama i s Ocem, spasenje naše pred Ocem, krvavom žrtvom za sva pokoljenja. To je bilo svjedočanstvo krvi, kako reče Pascal, jedino svjedočanstvo kome se vjeruje¹⁷. Pisac Poslanice Hebrejima govori o starozavjetnoj žrtvi pomirenja kod koje se prolijevala krv životinja. Na križu je pak Isus “vršio jednom zauvijek svoju funkciju velikog prikazivatelja, žrtvovatelja, svećenika. Uništio je silu grijeha i smrti... Na zemlji prinosi Ocu svoje tijelo (ljudsku narav), a na nebu je Otac blagonaklono primio tu žrtvu... Kao što je jednom došao utjelovljen, kao što je jednom trpio, kao što je zauvijek proslavljen – i njegov je prinos Bogu ovjekovječen. Više ga Krist ne mora i ne može opetovati”¹⁸.

Sv. Pavao piše Rimljanima: “Vjerujem u onoga koji je uskrisio od mrtvih Gospodina Isusa, koji bi predan za naše grijeha i koji uskrsnu za naše opravdanje” (Rim 4,24). Pitamo se: U kojem smislu može Krist biti naš zamjenik, zastupnik? Na koji način nas njegova muka i smrt opravdavaju? Kakva je unutrašnja sveza, kakav stvarni odnos između vazmenog otajstva te našeg opravdanja i otkupljenja? Tijekom povijesti brojne su bile teorije otkupljenja (u zapadnome kršćanstvu prevladavala je teorija zadovoljštine svetog Anselma).¹⁹

Križ je upravo središte povijesti spasenja time što se u njemu ispunjavaju sva Božja obećanja: nadilazeći kategorije “izabranih” i “neizabranih”, Krist sve izmiruje u raspetom tijelu.²⁰ On ne dolazi pred Oca sa svojom krvlju, nego osobno, tj. kao osoba koja je pretrpjela mučeničku smrt prinijevši tako

¹⁷ Mijo Škvorc, *Isus – Spasitelj. Životni put i tajna osobe*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1998., 536.539.

¹⁸ *Isto*, 403–404.

¹⁹ Usp. Ivan Kozelj, *Biti znači ljubiti. Članci i studije*, 339.

²⁰ Usput neka bude spomenuto kako je iz razmatranja muke sveti Ignacije Lojolski u *Duhovnim vježbama* osobno otvorio novu dijalošku teologiju, naime, svojom mistikom Isusova “poziva s križa” i “razgovora s Raspetim” (*Duhovne vježbe*, FTIDI, Zagreb, 2010., 97, 165, 53, 61). Tek u razgovoru vježbanika (grješnika) s Kristom na križu, može se shvatiti što je grijeh – tj. kada uvidi strahotu križa i golemo milosrđe Božje. Ili, jasnije: samo stojeći pred apsolutnom objavom Božje milosti u smrti utjelovljenog Logosa, barem se donekle razumijeva strahota grijeha.

sama sebe kao žrtvu. Važno je uočiti razliku između žrtava Staroga zavjeta i ove novozavjetne. U Novom zavjetu čovjek ne prilazi Bogu po stvarima (odnosno po bezličnim životinjama), nego osobno. Prije je čovjek prenosio svoje religiozne osjećaje na stvari (životinje) izvan sebe, koje su bile simbol njegova religioznog doživljavanja. U Novom zavjetu čovjek nije samo subjekt kulta nego je i njegov simbol. Ono što želi Bogu izraziti svojim kulturnim činima, napose žrtvom, to mora stvarno svojim vlastitim životom osobno proživjeti: izići iz sebe, iz svoje zatvorenosti i začu u otvorenost Božjeg života. To se zbiva cijeloga života življena po Božjoj volji, a na svoj vrhunac penje se u smrti. U Poslanici Hebrejima (i na nekim mjestima kod Pavla) snažno je izražen žrtveni karakter Isusove smrti na križu. Ili, još jasnije: Isus je opisan kao Veliki svećenik, a njegovo djelo kao Bogu ugodna žrtva, prinesena za spasenje ljudi. Krist je jedini pravi svećenik, koji je prikazao sebe samoga jednom zasnagda kao prinos Ocu, ustanovivši pomirenje s Ocem, Savez s njim i otkupljenje za braću. O Kristovoj svećeničkoj žrtvi na križu svi teolozi ne govore jednako. J. Galot npr. misli da Krist osim jedinstvene žrtve prinesene na križu, prinosi i nebesku žrtvu, a ona označuje "aktivan Isusov zagovor", koji je utemeljen na "pravu" što ga je stekao na Golgoti.²¹ Žrtva je na križu urodila plodom: posredništvom i otkupljenjem. A kako Krist više ne umire, On ne prinosi novu krvnu žrtvu, nego u slavi kod Oca moli za nas i sve dobiva zbog svoga trpljenja i žrtvene smrti.

U Poslanici Hebrejima opisuje se na plastičan način novozavjetni kult u duhu: "svojom vlastitom krvlju [Krist] uniđe u svetište nad svetištem". Istina, u Novom zavjetu postoje još stvari kao kulturni simboli. To su sakramenti, koji nas uvode u Kristovo vazmeno otajstvo. U tome se i sastoji bit posve osobnog kulta, u kojem čovjek Bogu ne dariva stvari nego sebe u Kristu.²² Nije samo Isusova smrt na križu donijela spasenje svijetu, nego smrt u povezanosti s njegovom proslavom (uskrsnućem). Sv. Pavao kaže da mi "vjerujemo u

²¹ Usp. Jean Galot, *La persona di Cristo*, Cittadella, Assisi, 21972., 94.

²² Usp. Rudolf Brajičić, *Bilješke o Euharistiji*, Filozofsko-teološki institut, Zagreb, 1971., 2.

Onoga koji od mrtvih uskrisi Isusa, Gospodina našega, koji je predan za opacine naše i uskrišen radi našega opravdanja” (Rim 4,24–25). Ta povezanost Isusove smrti i uskrsnuća čini bitan sadržaj izričaja Ivanova evanđelja: “moj [Isusov] čas.” Taj čas trajat će vječno kao i Isusova slava s desne Očeve.²³

2. POSLJEDNJA VEČERA KAO ANTICIPACIJA ISUSOVE ŽRTVE NA KRIŽU

2.1. Pashalna večera

Posljednja večera pashalna je gozba (ili se zbila u ozračju pashalne svečanosti)²⁴ na kojoj se blagovalo žrtveno janje. Riječi: “Ovo je tijelo moje koje se za vas predaje” i “Ova čaša novi je Savez u mojoj krvi koja se za vas proljeva”, Isus koristi u žrtvenom smislu. To dolazi napose do izražaja u pretvorbi vina, gdje su temeljne riječi “krv” i “Savez”. Isusovi su učenici bili poučeni kroz židovsku liturgiju što znači “krv Saveza”. Mojsije je jednom (Izl 24,4–11) na podnožju brda Horeba podigao žrtvenik i 12 stupova: žrtvenik je predstavljao Gospodina, a kameni stupovi 12 Izraelovih plemena. Krvlju žrtve poškropio je žrtvenik (=Gospodina), zatim narod. Time je sklopljen Savez između Gospodina i izabranog naroda. To dvostruko škropljenje znak je sjedinjenja dvaju partnera u zajedništvo života. Po toj krvi postaju krvni srodnici. Nakon govora upravljena narodu Mojsije se popeo sa 70 Izraelovih starješina na brdo ka Gospodinu gdje su s njim blagovali. Po sklopljenom, dakle, Savezu Gospodin ih poziva za svoj stol. U času blagovanja žrtva se diže na svoj vrhunac, a s njom i Savez (*berith*). Prinositelj žrtve po žrtvi prinosi sama sebe Bogu, a po blagovanju dijela žrtve ulazi u zajedništvo s Bogom. Tako

²³ Vidi već navedenu Rahnerovu studiju, odsjek s podnaslovom *Kreuzesopfer (Žrtva na križu)*: Karl Rahner, *Die vielen Messen und das eine Opfer*, 95–101.

²⁴ Ovdje ne ulazimo u pitanje je li Isus ustanovio euharistiju unutar pashalne večere (prema sinopticima) ili on te godine nije blagovao vazmenog janjeta (po Ivanovu Evanđelju Isus je stupio na mjesto starozavjetnog janjeta i bio je ubijen u predvečerje židovske Pashe; tako bi se ustanovljenje euharistije dogodilo unutar obične pretpashalne večere, ali ipak u pashalnom ozračju).

je zajedništvo života utemeljeno žrtvom paljenicom (u krvi) i žrtvom pričesnicom (u gozbi). Čuvši Isusove riječi pretvorbe vina, učenici su se sigurno sjetili i riječi proroka Jeremije: "Dolaze dani, govori Gospodin, kada ću s domom Izraelovim sklopiti novi Savez" (31,31). Pritom će nastati i novi narod. Prigodom Gospodinova sklapanja Saveza s čovjekom zbiva se događaj dubokog značenja, upravo svjetskih i kozmičkih razmjera. Sinajski se Savez temeljio na partnerstvu: Izrael se obvezuje vršiti Zakon, a Gospodin će pribaviti Izraelu spasenje. No Izabrani narod nije bio u stanju obdržavati Zakon, pa do pravoga i potpunog ostvarenja tog Saveza nije moglo doći. Drukčije se zbiva u novom Savezu. On se temelji na "biti-za-druge" Isusa Krista, što je temelj njegove egzistencije. Ne radi se o partnerstvu čovjeka s Bogom, nego o Kristovu zastupništvu. Pripadnika novog Božjeg naroda prvotno ne obvezuje obdržavanje Zakona, nego zalaženje u ovo Kristovo "biti-za-druge".²⁵

Isusovo predanje Ocu za naše otkupljenje zbiva se već uoči same muke. Posljednja večera dugo je očekivana krajnja točka. To je "čas" koji je "došao", ali tako da Isus i tada još može sobom raspolagati na odlučujući način. Poslije tog časa nema više ništa doli to da se provede ono što on znači: umiranje. Nutarnje raspoloženje (označeno pranjem nogu) postaje napokon čin razdavanja samoga sebe, a to je predujam i uvod u muku. Na Posljednjoj večeri zauvijek se stapaju predodžbe o žrtvi i gozbi, koje su od pamtivijeka bile povezane. Ta se povezanost tijekom povijesti razvijala, dok napokon predodžba žrtve nije ušla u predodžbu same gozbe. Možemo reći: dok riječ nad kruhom više ističe gozbu, dotle riječ nad vinom – ističući prolijevanje i poseban eshatološki vidik – više ističe svojstva žrtve. Krv kao sjedište života pripada samo Bogu. Kada na mjesto životinje, koja se vodila na klanje, u Iz 53 dolazi čovjek zastupnik koji krvari za naše grijehе, tada već pripravlja misao kako će "predragocjena krv" (1 Pt 1,19), Bogu pridržana, ali po Bogu mnogima (= svima) ponuđena, jednom moći za ljude postati najdragocjeniji Božji dar ljudima, pa makar oni bili krvnici

²⁵ Usp. Rudolf Brajčić, *Bilješke o Euharistiji*, 9–10.

njegova Sina. Krist je po svojoj krvi uzmogao na jedinstven način prodrijeti i kroz nebesa (Heb 9,12) i u unutrašnjost sudionika večere: u stanju potpunog žrtvenog "prolijevanja". Jer "krv Krista... čisti našu savjest od mrtvih djela, na službu Bogu živome!" (Heb 9,14).²⁶

Isusov put i cilj tako su objedinjeni da se kod sv. Ivana trpljenje (18,4–8) tumači kao Isusova samoposveta za ljude koje mu Bog poklanja (17,19) i kao dokaz najveće ljubavi prema prijateljima (15,10). Od proslova Ivanova Evanđelja proteže se "jedna linija do pranja nogu – geste, koja opećaćuje ono posebno ivanovsko jedinstvo neumoljivosti i nježnosti, besprigovorna samoponiženja i čišćenja koje uzvisuje. Odatle do velike molitve rastanka koja za 'čas' križa sve predaje Ocu, pa onda do prizora kod Tiberijadskog jezera gdje se službena Crkva stavlja pod zakon veće ljubavi, a otuda pod zakon nasljedovanja križa".²⁷

2.2. Riječi ustanovljenja euharistije

Kod Marka (i Mateja)²⁸ glavne su riječi *sōma* (tijelo) i *haima* (krv). Pod njima se skriva već spomenuti tekst iz Knjige Izlaska (24,8), gdje se opisuje sklapanje Saveza na Sinaju žrtvom. Isus kao drugi Mojsije ustanovljuje novi Savez u svojoj vlastitoj krvi.

U Pavlovoj (i Lukinoj) formulaciji²⁹ Posljednje večere glavni su izrazi *sōma* (tijelo) i *kainē diathēkē* (novi Savez). *Sōma* uključuje u sebi i teologiju o Sluzi Božjemu (Iz 53; 46,6 i 49,8) koja govori o tome da će Bog sklopiti novi Savez po zastupničkoj mucu i smrti jednog čovjeka. Pod izričajem *kainē diathēkē*

²⁶ Klaus Gamber u knjizi *Das Opfer der Kirche nach dem Neuen Testament und den frühesten Zeugnissen* (Pustet, Regensburg, 1982.) dokumentirano razlaže shvaćanje svete mise kao žrtve u novozavjetnim spisima i ranokršćanskim (patrističkim) tekstovima do uključno 3. stoljeća.

²⁷ H. U. von Balthasar, *Mysterium Paschale*, KS, Zagreb, 1993., 10.

²⁸ Vidi Joseph Ratzinger, *L'Eucaristia è un sacrificio?*, u: *Opera omnia*, sv. XI, Teologia della liturgia. La fondazione sacramentale dell'esistenza cristiana, Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2011., 299–300.

²⁹ Usp. *Isto*, 300–302.

kod kaleža (krvi) nalaze se riječi proroka Jeremije (31,31). Posljednja večera događaj je kojim se stvara nov Savez.

Pavlovsko-lukinski rječnik ne izražava, dakle, neposredno žrtveni karakter euharistije, za razliku od markovsko-matejevskog. Ipak, možemo reći da je i pod markovsko-matejevskim izričajem skrivena teologija Sluge Božjega (Iz 53), tako da je Izaija zajednička temeljna potka za oba opisa Posljednje večere. Izaija prorokuje o vremenu sužanjsva Izabranog naroda (kada nije bilo žrtava): Gospodin će stvoriti novi kult, ne u obredima, nego u mučeničkom predanju osobe. Krist će se u posvemašnjoj ljubavi kroz smrt predati Ocu za ljude. Neki bibličari (npr. H. Schürmann) podcrtavaju da riječi na Posljednjoj večeri o predanju tijela i prolijevanju krvi stoje u prezentu, a ne u futuru: tijelo koje se predaje i krv koja se prolijeva. Tako je Kristova žrtva prisutna neovisno o času izvršenja, a to znači da je uvijek prisutna. To je moguće zato što se žrtva osobe ne sastoji u prvom redu u izvanjskosti, nego u slobodnom predanju. Naravno, vanjski je čin odlučan trenutak u žrtvovanju, no on je samo vidljivi izraz nutarnjeg predanja. Ovdje se Stari i Novi zavjet najviše prožimaju.³⁰

Isus je na Posljednjoj večeri obredno unaprijed ponazočio svoju žrtvu na križu. On je "ustanovio euharistijsku žrtvu svojega tijela i svoje krvi da se kroz stoljeća, sve do njegova drugog dolaska, ovekovječuje žrtva križa" (SC, 37). U skromnim prilikama kruha i vina Isus, dakle, svojom stvaralačkom svemoći anticipira vlastitu žrtvu na križu. To uprisutnjenje poklanja kao dar učenicima i na taj ih način uzdiže u zajedništvo svoje žrtve. Isus stavlja svoju krvavu žrtvu na križu u nekrvnom obliku usred današnjice, čini je pravim i jedinim izvorom spasenja. Ne valja misliti da tek po krvnoj žrtvi križa dolazimo do ispravnog shvaćanja njegove nekrvne žrtve u dvorani Posljednje večere. Upravo obratno: iz dvorane

³⁰ Usp. Rudolf Brajičić, *Bilješke o Euharistiji*, 56–57. Vidi također: Xavier Léon-Dufour, *Condividere il pane eucaristico secondo il Nuovo testamento*, Elle Di Ci, Torino-Leumann, 1983., 99–103. Autor navodi da se bibličari razilaze u mišljenju koji od opisa ustanovljenja euharistije pripada starijoj tradiciji: J. Jeremias govori u prilog markovskom (jeruzalemskom), a H. Schürmann u prilog pavlovskom (antiohijskom) tekstu.

Posljednje večere padaju zadnje zrake koje pravilno osvjetljaju križ. Tako Isus izriče konačnu riječ o značenju svoje smrti na križu za naše spasenje, a njezin najdublji smisao i ne može biti nikakav drukčiji, nego – uzvišena objava Božje ljubavi.³¹

Oslanjajući se na Markov opis Posljednje večere (slično i kod Mateja), mogli bismo sažeto prikazati njezin smisao, uočavajući napose žrtvenu terminologiju, na ovaj način:

Najprije se govori o pripravi pashalne večere (Mk 14,12–16), a zatim slijedi opis ustanovljenja euharistije (Mk 14,22–26):

1) Isus daje apostolima kruh i vino, koji postaju njegovo tijelo i krv.

2) Kristova krv je “krv Saveza”, pri čemu se aludira na sklapanje Saveza preko Mojsija po krvi žrtvenih životinja (Izl 24,8); Krist je “Posrednik novoga Saveza” (Hebr 9,15), naviještenog za mesijansko doba već od Jeremije (31,31–34) i sada ostvarenog u Kristovoj krvi.

3) Označavanje Kristove krvi kao “prolivena krv” upućuje dalje na kulturnu terminologiju i žrtveni običaj Staroga zavjeta: žrtveno janje bilo je od prinositelja “predano” (usp. Lk 22,19; 1 Kor 11,24), krv žrtvenog janjeta od levita na podnožju oltara “prolivena” (usp. Mt 26,28; Mk 14,24; Lk 22,20); Krist je naše “vazmeno janje” (usp. 1 Kor 5,7).

4) Konačno je Isusovo predanje u poslušnosti Ocu ne samo njegova osobna žrtva, nego istodobno i

5) pomirna žrtva “za mnoge (sve)”, kako se već izražava Iz 53,12c u Pjesmi o Sluzi Božjemu.³²

³¹ Usp. Ivan Kozelj, *Biti znači ljubiti. Članci i studije*, 318–320.

³² Usp. Johannes H. Emminghaus, *Eucharistiefeier als Opfermahl des Neuen Bundes*, u: Hans-Bernhard Meyer (ur.), *Er brach das Brot. Predigten zu Messfeier*, Tyrolia, Innsbruck, 1979., 171.

3. EUHARISTIJSKA GOZBA KAO ŽRTVA³³

3.1. Euharistija kao gozba

Euharistija je prvotno dana u obliku blagovanja (Posljednja večera), no žrtveni je karakter naglašen u euharistijskoj molitvi ili misnom kanonu.³⁴ Kanon je kao nastavak pashalne hagade središte euharistijskoga slavlja i liturgija ga naziva *rationabile obsequium*, žrtva na način riječi. Valja reći “da je ljudska riječ mogla postati istinsko štovanje i žrtva samo time što je bila potvrđena životom i patnjom onoga koji je sam bio Riječ. Preobrazba smrti u ljubavi, koja se ostvaruje njegovom svemoćnom riječju, stapa ljudsku riječ s riječju vječne ljubavi, koja je Sin, koja se neprekidno predaje Ocu u ljubavi”.³⁵ U biti je Isusove žrtve “za nas” to da je on naša hrana.³⁶ Dati se Ocu (žrtva) i dati se nama (gozba) – jedna je te ista stvarnost. “Dati se Ocu” za Isusa je konkretno značilo ispuniti Očevu volju da Sina preda za spasenje ljudi. Dati se ljudima za spasenje, znači dati se Ocu. Dajući se ljudima po sjedinjenju sa sobom kroz svoje vazmeno otajstvo, za Krista znači dati se Bogu. Žrtvujući se, Krist se nama daje za hranu i, dajući nam se za hranu, žrtvuje se. U istoj se vidljivoj stvarnosti sastoji i žrtvovanje i pretvaranje Krista u našu hranu. Naša je, naime, hrana žrtvovani uskrslu Krist kao nosilac i djelitelj Duha Svetoga po svome tijelu i kroz svoje proslavljeno tijelo, koje je prošlo kroz smrt. Krist se u sakramentu euharistije ne može žrtvovati a da nam se ne dadne za hranu niti nam se može dati za hranu

³³ Joseph Ratzinger, *L'Eucaristia è un sacrificio?*, 294–307.

³⁴ Usp. Louis Bouyer, *Eucaristia. Teologia e spiritualità della Preghiera eucaristica*, Elle Di Ci, Torino-Leumann, 1983. Na str. 203 autor navodi tekst aleksandrijske *Anafore svetog Marka*: “...prinosimo ti ovaj duhovni i nekrvni kult [logikên...latreian]: koji ti prinose, Gospodine, svi narodi od izlaska sunca do zalaska, od sjevera do juga jer veliko je tvoje ime među svim narodima i na svakome mjestu prinosi se tvojem svetom imenu tamjan i žrtva čista [*thysia kathara*] i prinos.”

³⁵ Joseph Ratzinger, *Bog je s nama. Euharistija: središte života*, Verbum, Split, 2004., 48.

³⁶ Vidi: René Laurentin, *Che cos'è l'Eucaristia*, Queriniana, Brescia, 1982., 11–18.

a da se ne žrtvuje. Tako "misa ili večera Gospodnja ujedno i nerazdvojivo jest: žrtva po kojoj žrtva križa biva trajnom; spomen-čin smrti i uskrsnuća Gospodinova koji je rekao: 'Ovo činite na moju uspomenu' (Lk 22,19); sveta gozba na kojoj zajedničkim blagovanjem tijela i krvi Gospodnje Božji narod biva dionikom dobara pashalne žrtve, obnavlja savez što ga je Bog jedanput zauvijek sklopio s ljudima u Kristovoj krvi, te u vjeri i nadi predskazuje i pretječe eshatološku gozbu u Kraljevstvu Očevu..."³⁷

Tridentski je sabor, doduše, osudio nauk po kojem se "u misi Bogu ne prinosi istinita i prava žrtva, ili ono što se prinosi nije ništa drugo nego ono što nam je Krist dao za blagovanje" (DS, 1751), ali se pritom mislilo na "dati se za blagovanje" koje u sebi isključuje Kristovu smrt i uskrsnuće. No prema našem izlaganju dati se za hranu, znači umrijeti na križu, uskrsnuti, uzaći na nebo i sjesti s desna Ocu. Po tome Krist postaje našom hranom, a to je pred Ocem – čiju volju Krist svojom smrću izvršava – žrtva. Do odvajanja euharistije kao žrtve od euharistije kao gozbe dolazi ne zato što se u dogmatskim priručnicima najprije raspravljalo o žrtvi, a tek onda o gozbi, ni zbog toga što se u misi pronalaze simboli za žrtvu odijeljeno od simbola za hranu, nego zato što se na misu primjenjuje opći pojam žrtve, a ne konkretna stvarnost Kristove žrtve. Pazeći na to, vidimo da je žrtva davanje Krista kroz smrt i uskrsnuće nama za hranu po Očevoj volji.

U misi žrtvovati, tj. zajedno s Kristom htjeti njegovu smrt i uskrsnuće po Očevoj volji kao našu spasonosnu hranu, već znači početak blagovanja koje će se dovršiti u samoj pričesti. Tako je naše "žrtvovati" sasvim okrenuto prema "blagovati", te dosljedno ni blagovanje nije shvatljivo bez prethodnog žrtvovanja.

³⁷ Sveta kongregacija obreda, *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1967., br. 3a. Vidi također: Karl Rahner, *Die vielen Messen und das eine Opfer* (podnaslov: *Messopfer und Kreuzesopfer – Misna žrtva i žrtva na križu*), 109–117.

3.2. Euharistija kao žrtva

Krist je na Posljednjoj večeri “ostavio vidljivu žrtvu” (DS, 1740), kojom se predoznačuje, predstavlja (*repraesentaretur*) ona krvna, prinesena na križu. Misa nije, dakle, samostojna žrtva, nego predstavlja žrtvu na križu i s njom je istovjetna. U njoj je isti svećenik (sada po rukama službenika) i ista žrtva kao na Kalvariji, no prinesena različitim načinom (DS, 1743): misa je nekrvna žrtva, a ondje je bila krvna. Misa ujedno primjenjuje zadovoljštinu danu na križu.³⁸

U pavlovskom opisu Posljednje večere nalaze se riječi “kad god jedete ovaj kruh i pijete čašu, smrt Gospodnju navješćujete” (1 Kor 11,26). Tu se ne radi se o naviještanju propovijedanjem, nego činom. Čin (Posljednja večera, euharistija) naviješta smrt Kristovu, jer se ona u njemu nalazi. Riječ je, dakle, o činu koji Kristovu smrt uprisutnjuje i stavlja u “ovdje i sada” Božjega naroda. Uz “navješćivati” dolazi i izraz “ovo činite meni na spomen” (Lk 22,19). Taj termin spada u temeljne pojmove starozavjetne žrtvene kategorije. “Spomen” nije puko sjećanje prošlog događaja, nego njegovo uprisutnjenje, ponazočenje: Izrael se sjeća Božje blizine koja se očitovala u prošlom događaju i Božjih obećanja na temelju kojih živi u nadi za budućnost. Tako je kult u Izraelu sav u dimenziji povijesnosti. U sadašnjem je trenutku sabrana sva prošlost i sva budućnost. To znači da je euharistija kao spomen-čin Isusove smrti (uskrsnuća i uzašašća) uprisutnjenje te smrti: kao takva ona je žrtva.

Isusova je smrt na križu jednokratana, neponovljiva i prolazana događaj. No to je događaj osobnog predanja života Ocu u poslušnosti i ljubavi, radikaliziranog konačno do smrti na križu, a fiksiranog za svu vječnost uskrsnućem. U euharistiji nije prisutan povijesni događaj, ali je prisutan Krist koji je sebe dovršio mučeništvom – svojom odlukom predao se u smrti Ocu za nas. Smrt nije događaj jednak drugima. Nakon drugih događaja slijede novi i po njima se čovjek mijenja. Čovjek se poslije smrti ne mijenja, nego ostaje u stanju u kojemu ga je smrt zatekla. Uskrsnuće koje slijedi nakon smrti posve je druge

³⁸ Usp. Rudolf Brajičić, *Bilješke o Euharistiji*, 55–57. Vidi također: Joseph Ratzinger, *L'Eucaristia è un sacrificio?*, 297.

naravi: ostavlja čovjeka u stanju milosti ili grijeha u kojemu je bio u času umiranja. Ono to stanje samo ratificira. Tako je Kristovo uskrsnuće ratifikacija njegova proslavljenog stanja na križu: u njemu on ostaje zauvijek. A Krista u stanju žrtve na križu imamo na našim oltarima.³⁹

Raspeće na križu samo je vanjski izgled nutarnjega Kristova predanja Ocu za ljude. Zato ono kao vanjski pojavni izgled spada na Kristovo predanje i prinos Ocu za nas, tj. na stanje u kojemu se On nalazi u času smrti. Uskrsnuće ne mijenja stanje kakvo je bilo u času smrti, ni vanjski izraz koji s nutarnjim stavom čini jednu cjelinu. Krist ostaje za svu vječnost proslavljen, viseći na križu. Kada je, dakle, prisutan pod prilikama kruha i vina u euharistiji, prisutan je kao žrtva na križu.

Prihvaćajući prikazanje Krista u misi, zalazimo u otajstvo njegove smrti, uskrsnuća i uzašašća. To je duhovna pričest, kojom se na psihičkoj razini sjedinjujemo s Kristovom žrtvom. Bez nje u euharistijskom slavlju ne prinosimo Krista kao žrtvu i ne uzimamo u njoj udjela, nego joj samo asistiramo. Međutim, vjernička se duhovna pričest dovršava tek stvarnom pričesću. Kod nje se ne sjedinjujemo s Kristom u stanju žrtve. Tako naše sjedinjenje s Kristom kao žrtvom doseže svoj vrhunac: stvarnom se, naime, pričesću sjedinjujemo s njegovom žrtvom na tjelesnoj razini, tj. u području tjelesnosti proslavljenoga Krista. Treba imati na umu da se čovjek kao duhovno-tjelesno biće ne može savršeno ostvariti bez tjelesnosti.

Kristova je žrtva njegovo predanje u smrti za nas. Krist se prikazuje Ocu kao otkupiteljsko žrtveno janje, i to u konkretnom redu otkupljenja, u kojem otkupljenici žive hraneći se žrtvenim janjetom. Možemo zaključiti: Krist tek onda prinosi Ocu potpunu i savršenu žrtvu kada se kod žrtvovanja ostvari blagovanje njegova tijela i krvi, kada se On stvarno daje za hranu, a ne samo kada sprema svoje tijelo i krv za jelo i piće (a da nitko ne blaguje). Radi se, dakle, o potpunoj i savršenoj žrtvi; bez pričesti joj ta potpunost i savršenost nedostaje, iako je prava žrtva. Misa je gozba ljubavi, najtješnje sjedinjenje po ljubavi kroz žrtvu.

³⁹ Usp. Rudolf Brajičić, *Bilješke o Euharistiji*, 63–67.

3.3. Ekleziološka dimenzija euharistije

Uprisutnjenje žrtve na križu u euharistijskom slavlju ima u sebi i ekleziološku komponentu,⁴⁰ koju možemo izvesti iz biblijskog pojma korporativne osobnosti. Sveto pismo zna za osobnost koja u sebi nosi ostale osobe: one se iz nje rađaju, i ona u svojim činima odlučuje o njihovoj sudbini. Adam – prvi otac – čovjek je, ali i čovječanstvo. Jakov je praotac, ali ujedno i cijeli Izrael. Cijeli Izrael eksplikacija je onoga što se zbilo u Jakovu (Izraelu). Tako je Krist korporativna osobnost koji je u sebi sve nas nosio i odlučio o našoj sudbini. I mi smo bili na Golgoti, jer je ondje tijelo Kristovo koje je govorilo – Crkva. Ona je bila tamo prisutna i što se sada događa u euharistiji, nije nešto odijeljeno od Kristova križa, nego odvijanje u vremenu onoga što se zbilo na križu. Crkva je mjesto našeg zalaženja u događaj križa. Krist “nas istinski prihvaća i prima, tako da s njime i po njemu sami možemo postati aktivni, djelovati s njime i žrtvovati se s njime, možemo postati sudionici tajne”.⁴¹ Krist, dakle, ni na oltaru nije sam. Kao glava čovječanstva nije bio sam ni na Golgoti, jer smo svi bili u njemu. I svi smo u smislu korporativne osobnosti u njemu prinijeli žrtvu skupa s njime. Utjelovljenje se nije zbilo samo za jedan individuum, iako se dogodilo u jednoj individualnoj naravi za sve ljude. U tom smislu možemo reći da smo na križu bili i svi mi. To znači da događaj na križu nije završio kalvarijskim časom. On se odvija do posljednjeg čovjeka. To za našu stvar znači: moguće je križ učiniti prisutnim, jer Kristovo je tijelo Krist, jer u njemu Kristova egzistencija dalje traje. Zalazeći u zbivanje na Golgoti euharistijskim spomen-činom, nosimo kroz vrijeme Kristovu žrtvu koja je jedna jedina. Žrtva na križu i dalje traje kao *thysia logikē* (duhovna žrtva), ona našom riječju hvale preuzima Kristovu riječ hvale. Kao što Krist bez nas nije čitav, tako bez našega prikazanja žrtva križa nije cjelovita. Sveta misa pristup je gologotske žrtve k nama i tako žrtva na križu postaje žrtva Crkve u Gospodinovu tijelu.

⁴⁰ Vidi: Karl Rahner, *Die vielen Messen und das eine Opfer* (podnaslov: *Messopfer als Opfer der Kirche – Misna žrtva kao žrtva Crkve*), 119–121.

⁴¹ Joseph Ratzinger, *Bog je s nama. Euharistija: središte života*, 47–48.

Ono što se na križu zbililo i tako ostalo za svu vječnost – Krist u stanju žrtve, u stavu prikazivanja Ocu u poslušnosti i ljubavi kroz smrt – po euharistijskom je slavlju prisutno na oltaru. Budući da je to prikazanje bilo i naše kroz Krista, koji je u sebi sve nas nosio, mi (Crkva) svojim prikazanjem dovršujemo žrtvu na križu čineći je svojom. Tako nam shvaćanje mise kao prisutnosti križa na oltaru omogućuje bolje shvatiti da je žrtva na križu ne samo žrtva za nas nego i naša žrtva, žrtva Crkve.

Primiti Žrtvovanog u pričesti znači: u cijelom svojem duhovno-tjelesnom biću dati mu mjesto i pravo raspolaganja te ga tako nasljedovati. Žrtvovani (po mojoj spremnosti) raspolaze mnome samo u smislu vlastite poslušnosti. Tako gozba postaje stvarnim dioništvom Crkve u Kristovu tijelu i krvi u stanju žrtvovanja (1 Kor 10,16sl). Žrtva se Crkve razlikuje, ali je i istovjetna s Kristovom budući da se sastoji u sporazumnosti za Crkvu. Stanje poniženog Krista sudionicima gozbe naizgled daje aktivno-prihvatnu ulogu. Međutim, izreke “kad sam slab, onda sam jak” i “Božja slabost jača je od ljudi” vrijede napose u euharistiji, gdje Krist sebi pripaja sudionike svog otajstvenog tijela.⁴² Treba reći da je stvarna pričest dovršetak žrtve s naše (vjerničke) strane u smislu savršenog sjedinjenja s proslavljenim Kristom kao žrtvom. Tako naš prinos žrtve doseže vrhunac u pričesti. “Temelj i središte je, dakle, žrtva; element najdublje povezan s njom, njezino dovršenje je pričest!”⁴³

Već je spomenuto ulaženje po duhovnoj i stvarnoj pričesti u Kristovo vazmeno otajstvo. U tom ulaženju i potpunom slaganju s Kristovim žrtvovanjem sastoji se prikazivanje (prinošenje) žrtve s naše strane, a to znači da prinosi Kristovu žrtvu prinosimo i sami sebe kao žrtvu. Božji narod nije kod euharistijske žrtve samo svećenik skupa s Kristom svećenikom (prisutnim u ministerijalnom svećeniku), nego je i žrtva skupa sa žrtvom koja je sam Krist. Kao što se pak Kristovo prinošenje na vanjski način izrazilo smrću na križu, tako se i prinošenje Božjega naroda mora utjeloviti i izvana

⁴² Usp. H. U. von Balthasar, *Mysterium Paschale*, 76–77.

⁴³ Arialdo Beni, *L'Eucarestia*, Marietti, Torino, 1974., 146.

pokazati: to biva uzimanjem svakodnevnog križa kroz vlastite dužnosti, koje mogu dovesti i do mučeništva. Pod ovim vidom sav je kršćanski život misa i u tom se smislu ne može sekularizirati.⁴⁴ “U svetkovanju euharistije neka se razvija takav osjećaj zajedništva da se svatko osjeti sjedinjen s braćom u zajedništvu, mjesne i opće Crkve, dapače, na neki način sa svim ljudima. Jer, u žrtvi mise Krist prikazuje sam sebe za spas cijelog svijeta; a skup vjernika jest tip i znak sjedinjenja svega ljudskog roda u Kristu kao Glavi.”⁴⁵

Na kraju, neka bude spomenuta kozmička dimenzija liturgije, odnosno euharistijskoga slavlja. U 5. poglavlju Knjige Otkrivenja nalazi se opis kozmičke liturgije, u čijem je središtu Janje. Za nj se kaže da stoji “kao zaklano”. Za antiku “stajati” označuje pobjedu i moć, ovdje je znak uskrsnuća kojim je Janje pobijedilo smrt. U isti je mah to Janje kao zaklano, jer je iskupilo smrt. Janje i u nebeskoj slavi stoji kao zaklano. Ono ostaje navijeke raspeto: raspeti Krist. Križ je unesen u vječnost i tako uprisutnjen svim vremenima. U tom je smislu euharistijsko slavlje Crkve ulaženje u Kristov kozmički žrtveni čin.⁴⁶ A “istinska je žrtva čovječanstvo koje je preraslo u ljubav, čovječanstvo koje pobožanstvenjuje stvorenje i izručuje cijeli svemir Bogu: Bog postaje sve u svemu (1 Kor 15,28) – to je cilj svijeta, to je bit ‘žrtve’ i kulta.”⁴⁷

ZAKLJUČAK

Ustvrdili smo da je žrtva čin koji zahtijeva sama ljudska narav, a spada u religiozno područje. Prateći važnost žrtvovanja u Starom zavjetu, došli smo do jedinstvene i neponovljive žrtve koju je prinio Krist na Kalvariji. Pokušali smo naznačiti po čemu

⁴⁴ Usp. Rudolf Brajčić, *Bilješke o Euharistiji*, 64–65.68.

⁴⁵ Sveta kongregacija obreda, *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, br. 18.

⁴⁶ Usp. Rudolf Brajčić, *Bilješke o Euharistiji*, 58.

⁴⁷ Joseph Ratzinger, *Duh liturgije. Temeljna promišljanja*, Ziral, Mostar – Zagreb, 2001., 27.

je smrt na križu otkupiteljski čin za cijelo čovječanstvo. Ono što se zbilo na Veliki petak, Gospodin je obredno anticipirao na Posljednjoj večeri pred svojim učenicima. Njegov nalog “ovo činite meni na spomen” temelj je budućeg euharistijskog slavlja, koje je uprisutnjenje žrtve na križu te ujedno proslava Kristova uskrsnuća i iščekivanje njegova ponovnog dolaska. Sveta misa aplicira plodove zadovoljštine koju je Krist po svojoj smrti dao Ocu za nas. Katolička teologija ne samo da brani nego i tumači po čemu je misa žrtva i u kakvoj je svezi s onom kalvarijskom. Euharistijsko je slavlje “izvor i vrhunac kršćanskoga života”, po kojem vjernici, blagujući žrtvovano Kristovo tijelo, imaju udjela u njegovu životu i sjedinjuju se s Njim. Uvijek se mora pripaziti da se u vjerničkoj svijesti ne izgubi žrtveni karakter mise, ukoliko se pre naglašava samo njezino gozbeno obilježje.

Christ's sacrifice on the cross and on our altars

Summary

The article deals with the relationship and connection between the death of Christ on the cross (sacrifice) and the Last Supper as its ritual anticipation and the Eucharist celebration which is a sacramental presentation of the Sacrifice of Calvary. The article starts with the general concept of sacrifice, pointing out that there is some connection between that concept in the history of religions, i.e. in the history of Judaism and Christianity. The whole life of Jesus is to be understood as a path towards death on the cross, which is a united redemptive sacrifice for mankind. Jesus uses the words from the Last Supper “this is my body which will be given for you” and “this is my blood which will be poured out for you” in the sense of sacrifice. Thus his Last Supper with his disciples was a preceding ritual execution of blood sacrifice on the cross. The Last Supper was the long-awaited moment in which Jesus will give the order: “Do this as a memorial of me!” After that, just

the implementation of what that moment means follows: death. Ideas about sacrifice and feast are forever fused at the Last Supper. That connection was developing throughout history, until finally the idea of sacrifice has walked into the idea of feasting itself. In the essence of Jesus' sacrifice "for us" is that He is our food. To be given to Father and to be given to us – is one and the same reality for him.